

TA'LIM SIFATINING BAHOLASHNING XALQARO TIZIMLARI.*SHaripova Amina Fozilovna**Termiz davlat pedagogika instituti Matematika va informatika yo'nalishi talabasi
aminasharipova@gmail.com**Ilmiy rahbar: To'rayev Ro'ziboy Norovich**Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro baholash dastur talablari va ta'lim tizimiga joriy etish tamoyillari haqida so'z yuritish bilan birga, PISA, PIRLS xalqaro baholash tizimi dasturining muhim belgilari xorijiy olimlar fikriga, ilmiy-tadqiqot ishlariga tayangan holda ochib berilgan.

Kalit so'zlar: xalqaro baholash dasturi, PISA, PIRLS, TAMSS, TEDS, ICILS, PIAAC, AHELO, xorijiy tajribalar, ta'lim tizimi, tushunish darajasi.

Abstract: In this article, while talking about the requirements of the international assessment program and the principles of introduction into the educational system, the important features of the PISA, PIRLS international assessment system program are revealed based on the opinion of foreign scientists and scientific research works.

Key words: international assessment program, PISA, PIRLS, TALIS, ICILS, PIAAC, AHELO, foreign experiences, educational system, level of understanding.

Аннотация: В данной статье, говоря о требованиях программы международной оценки и принципах внедрения в систему образования, раскрываются важные особенности программы международной системы оценки PISA, PIRLS на основе мнения зарубежных ученых и научных исследований. работает.

Ключевые слова: международная программа оценки, PISA, PIRLS, TALIS, ICILS, PIAAC, AHELO, ICILS, PIAAC, AHELO, зарубежный опыт, система образования, уровень понимания.

Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lgan yoshlarni ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini davlat ta'lim standartlari talablari asosida shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga egadir.

Ta'lim sifatini baholash sohasidagi har xil zamonaviy xalqaro va ichki tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'pgina ta'lim tizimlari tez o'zgaruvchan iqtisodiyotga mos kelmaydi va o'quvchilarga kundalik hayotda va ishlab chiqarishda qo'llanadigan

tanqidiy, ijodiy fikrlash, birgalikda ishlash va doimiy o'zgaruvchan texnologiyalarga moslashish qobiliyati kabi zarur ko'nikmalarni bermaydi. Bilimlarni baholash metodlarini isloh qilish tizimidagi o'zgarishlar nafaqat ta'limdagi har qanday tizimli o'zgarishlarni amalga oshirish, balki bugungi kundagi global o'zgarishlar uchun ham zarur. Faqatgina ular maktab o'quvchilarini muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlashlari mumkin.

Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro qiyosiy tadqiqotlar: Xalqaro Iqtisodiy Hamkorlik va Rivojlanish Tashkiloti (XIHRT)(Organisation for Economic Cooperation and Development- **OECD**) va Ta'lim natijalarini baholash Xalqaro Assotsiatsiyasi (XTA)–(**IEA**-International Association for the Evaluation of Educational Achievement)¹ (1-rasm) tashkilotlari tomonidan olib boriladi.

Xalqaro qiyosiy tadqiqotlar turli mamlakatlardagi ta'lim tizimidagi holat va o'zgarishlarni aniqlash va taqqoslash, shuningdek ta'lim sohasidagi strategik qarorlarning samaradorligini baholash imkonini beradi.

Taqqoslash turli axborot manbalarini mushohadali o'rganish, nufuzli xalqaro musobaqalar natijalarini taqqoslash asosida emas, balki ta'limdagi xalqaro ustuvorliklarni inobatga olgan holda turli mamlakatlar o'quvchilarining bir xil namunaviy vositalardan foydalangan holda o'tkazilgan tadqiqot natijalari asosida amalga oshiriladi [3].

Umumiy o'rta ta'lim sifatini baholashda uchta asosiy xalqaro qiyosiy tadqiqotlar - PISA, TIMSS va PIRLS dasturlari bir-birini to'ldiradi. Ushbu uchta tadqiqotning bir vaqtni o'zida o'tkazilishi ta'lim tizimining turli jihatlarini baholashga sharoit yaratadi. PISA, TIMSS va PIRLS tadqiqotlarining natijalarini taqqoslash bizga boshlang'ich va o'rta maktablarda o'qish, matematika va tabiiy fanlarning xususiyatlarini aniqlash va xalqaro hamjamiyat tomonidan ishlab chiqilgan ta'lim ustuvorliklari nuqtai nazaridan umumiy ta'lim sifatini baholash imkonini beradi. Keling, ta'lim sifatini o'rganish bo'yicha asosiy xalqaro dasturlarni batafsil ko'rib chiqaylik.

PISA (Programme for International Student Assessment)²- o'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi bo'lib, dasturning asosiy maqsadi 15 yoshli o'quvchi yoshlarning o'qish, (matnni tushunish), matematika va tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik darajalarini hamda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini turli xil testlar yordamida baholashdan iboratdir. Ushbu loyihalar o'quvchi yoshlarning ijodiy va tankidiy fikrlashi, egallagan bilimlarini xayotda qo'llay olish layokatiga baho berish va keyinchalik bu ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat kiladi. PISA - OECD homiyligida o'tkazilgan Xalqaro o'quvchilarni baholash dasturi [1][2].

¹<https://rcokio.ru/mezhdunarodnye-issledovaniya-kachestva-obrazovaniya/>

²<https://www.oecd.org/pisa/>

TIMSS³ – bu ta'lim natijalarini baholash Xalqaro Ta'lim Assotsiatsiyasi tomonidan o'tkaziladigan (XTA-IEA) matematik va tabiiy-ilmiy ta'lim sifatini (Trends in Mathematics and Science Study) xalqaro monitoring tadqiqi. Har to'rt yilda bir marta o'tkaziladigan ushbu tadqiqot matematik va tabiiy-ilmiy fanlardan 4 va 8-sinf o'quvchilarining, shuningdek, matematika va fizika chuqurlashtirib o'qitiladigan maktablarda 11-sinf o'quvchilarining tayyorgarligini baholaydi. To'rt yillik o'quv tsikllari to'rtinchi sinf o'quvchilari sakkizinchi sinf o'quvchilari bo'lganlarida erishilgan natijalarni taqqoslash, shuningdek, boshlang'ichdan asosiyga o'tish davrida o'quvchilarning matematik va tabiiy fanlar bo'yicha tayyorgarligidagi o'zgarishlarni amalga oshirishga imkon beradi.

PISA va TIMSS o'rtasidagi asosiy farq.PISA va TIMSS dasturlarining asosiy farqi eng avvalo ularning turli xil yosh va sinflar toifasida o'tkazilishidan iboratdir. Masalan, PISA 15 yoshli o'quvchilarning bilimlarini baholashga qaratilgan bo'lsa, TIMSS esa muayyan yoshdagi o'quvchilarning emas, balki to'rtinchi va sakkizinchi sinf o'quvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholaydi. Shu bilan birga, TIMSS baholashlari o'quv dasturlariga asoslangan bo'lsa, PISA esa, o'quvchilar egallagan bilim va ko'nikmalarini real muammolarni hal qila olishlarini baholashga qaratiladi. TIMSS aynan maktab bilimlarni o'zlashtirish darajalarini baholasa, PISA bilim va ko'nikmalarni maktabda, uyda va jamoatchilik orasida qo'llay olish darajalariga alohida e'tibor qaratadi [4].

PIRLS – matnni o'qish va tushunish "Xalqaro o'qish savodxonligini o'rganishdagi taraqqiyot" xalqaro loyihasi turli mamlakatlardagi boshlang'ich maktablari 4-sinf o'quvchilarining matn o'qish va tushunish sifatini taqqoslash imkonini beradi. Tadqiqotlar 2001 yildan boshlab har besh yilda bir marta o'tkaziladi. U IEA shafeligida amalga oshiriladi. Xalqaro tadqiqotlarni tashkillashtirish uchun barcha mas'uliyat Boston kolleji Chestnut Hill (Massachusetts shtati, AQSh) zimmasiga tushadi. O'zbekistonda ushbu tadqiqot Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tomonidan amalga oshiriladi. O'qishlar 4-sinfni tugatgan o'quvchilar uchun o'qish sifatini tasdiqlaydi, chunki bu to'rtinchi o'quv yili bolalar rivojlanishidagi muhim bosqich hisoblanadi, shu vaqtga qadar o'quvchilar o'qishni keyingi bilim olish uchun vosita bo'lib qoladigan darajada egallashi kerak.

PIRLS tadqiqotlari o'quvchilar darsdan va maktabdan tashqarida ko'proq foydalanadigan o'qishning ikki turini baholaydi: tadqiqotning kontseptual qoidalariga muvofiq, badiiy va ma'lumotli matnlarni o'qish paytida o'qish qobiliyatining to'rtta guruhi baholanadi: aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish; xulosalarni shakllantirish; ma'lumotlarni talqin qilish va sintez qilish; matn tarkibini, til xususiyatlarini va tarkibini tahlil qilish va baholash. Medianarga ilova Rossiya Ta'lim Akademiyasining

³<https://timssandpirs.bc.edu/timss2019/>

Ta'limni rivojlantirish strategiyasi instituti tomonidan PIRLS kontsepsiyasiga muvofiq tayyorlangan va demo versiyada Internetga ochiq holda joylashtirilgan o'qish va diagnostika vositalarining sifatini tekshirish uchun matnni misolini keltiradi [5].

TEDS⁴ - bu o'qituvchilar ta'limi bo'yicha xalqaro ish (matematika o'qituvchilarining tayyorgarligi), ("Matematikada o'qituvchilar uchun ta'lim va taraqqiyot"). Tadqiqot 4-kurs pedagogika universitetlari talabalarining matematika va matematikani o'qitish bo'yicha tayyorgarligini baholaydi.

ICCS - bu fuqarolik ta'limi sifatini xalqaro o'rganish. IEA tomonidan amalga oshiriladi. Loyihaning asosiy maqsadi - bilimlarni sinovdan o'tkazish asosida o'quv yutuqlarini o'rganish, asosiy tushunchalarni tushunish va sohada kompetensiyalarni shakllantirish uchun besh yillik tsikl bo'yicha (2013-2017 yillar) xalqaro jadvalga muvofiq fuqarolik ta'limi sifatini xalqaro qiyosiy o'rganishni tashkil etish va o'tkazish. ijtimoiy-gumanitar fanlar va amaliyotlar, ya'ni maktablar yoshlarni 21-asr fuqarolari roliga qanday tayyorlaydi, shuningdek ularning tayyorgarligini baholaydi 14 yoshda, ular jamiyatning faol ishtirokchisi bo'lishga moyil. Ushbu tadqiqotda ishtirok etish, ayniqsa, davlatlar uchun mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlardan ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishdagi sezilarli kechikish tufayli juda muhimdir. Ushbu tadqiqotlar fuqarolik ta'limi sohasidagi ta'lim muassasalarining strategiyasini aniqlashda ham katta rol o'ynaydi [6].

ICILS - Axborot va kompyuter savodxonligini xalqaro o'rganish (International Computer and Information Literacy Study). Tadqiqotning asosiy maqsadi - boshlang'ich maktab o'quvchilarining kompyuter va axborot savodxonligini baholash. Birinchi marta IEA tomonidan amalga oshirilgan. ICILS tadqiqotida ta'lim sifatini baholashga zamonaviy yondashuvlar, xalqaro tadqiqot materiallarini moslashtirish tajribasi va maxsus kompyuter dasturlaridan foydalangan holda ishlarni bajarish tajribasi tanishtirildi.

PIAAC - bu katta yoshdagi insonlar ko'nikmalari va kompetensiyalarini xalqaro o'rganish (Voyaga etganlarning kompetensiyalarini xalqaro baholash dasturi) PIAAC loyihasi OECD tomonidan kattalar ko'nikmalari va asosiy kompetensiyalari to'g'risida ma'lumot olish maqsadida 2008 yildan beri amalga oshirilmoqda. Tadqiqot "o'qish savodxonligi", "matematik savodxonlik", "texnologik jihatdan boy muhitda muammolarni echish" kabi aniq kompetensiyalarga qaratilgan. Bu sizga tasvirni aniqlashga imkon beradi. atelnye, kattalar aholi professional va hayot orbitasida. Ushbu loyihani amalga oshirish birinchi marta katta yoshdagi aholining asosiy kompetensiyalari darajasini baholash, boshqa mamlakatlardagi inson kapitalining holatini taqqoslash imkonini berdi [6].

⁴ <http://teds.ky.gov.a>

TALIS (Teaching and Learning International Survey), OECDning xalqaro o'qituvchilar korpusi tadqiqotlari, o'qituvchilar ishlaydigan sharoitlar va maktablardagi o'quv muhiti haqida birinchi bo'lib o'tkazilgan xalqaro qiyosiy tadqiqotdir. O'qituvchining kasbiy fazilatlarini o'quvchilarning maktabda erishgan yutuqlarini belgilovchi asosiy omil bo'lib, bir necha yil davomida yuqori sifatli o'qitish sust rivojlangan o'quvchilar orasida mavjud bo'lgan bilim etishmasligini bartaraf qilishi mumkin. TALIS xalqaro tadqiqotida qatnashish muhimdir.

AHELO (Assessment of Higher Education Learning Outcomes)- OTM bitiruvchi-larining kasbiy kompetensiyalarini baholash. Davlatlarga oliy ta'lim bitiruvchilarning kasbiy kompetensiyasi xalqaro standartlarga muvofiqligini baholash; o'qitish sifati va oqishni yaxshilash maqsadida o'z bitiruvchilarining o'qitish natijalarini xalqaro standartlar bilan taqqoslash imkonin beradi.

2021 yilda O'zbekiston Respublikasi qaysi xalqaro: (PISA) — 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash, (PIRLS) — boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholash dasturlarda ishtirok etadi.

Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish, ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro loyihalarni amalga oshirish, zamon talablariga javob beradigan munosib milliy baholash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda yuqoridagi talablarning ta'lim tizimi uchun juda muhim ekanligi, aksariyat xorijiy davlatlardagi kabi ta'lim va fan sohalari rivojlanishi baholash va monitoring qilish orqali ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg'or tajribalarni sohaga jalb qilish kerakligini anglatadi. Davlatimizga ta'lim sifatini baholash xalqaro tadqiqotlarida ishtirok etish tadqiqotlarida olingan natijalar mamlakatdagi ta'lim sifati va uning xalqaro standartlarini hisobga olgan holda egallagan o'rni to'g'risida xulosalar chiqarish imkonini bergisi hisoblanadi.

O'zbekistonda ta'lim tizimiga xalqaro tajribadan kelib chiqqan holda o'quvchilarning bilim darajasini baholash va moniyoring qilishning "Milliy dasturi"ni yaratish hozirgi kun talabiga mos keladi. Yana shuni aytish joizki, ushbu dastur zamon bilan hamnafas qadam tashlaydi hamda o'zining baholash mezonlarini zamonaviy talablarga muvofiq ravishda takomillashtirib boradi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" // (*O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami*, 2017 y., 6-son, 70-modda) // <https://mfa.uz/>

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 997-son 08.12.2018.// <http://lex.uz/docs/4097073>
3. Международная программа по оценке образовательных достижени учащихся PISA (Электрон. ресурс). – режим доступа <http://www.centeroko.ru/pisa15/pisa15.html>
4. Turaev R.N. The importance of the formation of web programming competencies in schoolchildren.// European Journal of Research and Reflection in Education Sciences – Great Britain, 2022. – vol. 10 № 1. – P.11-19.
5. Turaev R.N. Improving the use of e-learning environment in teaching web programming.// European Journal of Research and Reflection in Education Sciences – Great Britain, 2022. – vol. 10 № 1. – P.11-19.
6. Международные исследования (Электрон. ресурс). – режим доступа <http://www.centeroko.ru/projects.html> 2015/.